

қабылдауы және түсініктемелер беруі мүмкін (Кеден одағы Кеден кодексінің 52 - бабының 6-тармағы).

Кеден органдарының ұсыныстары негізінде сыртқы экономикалық қызметтің тауар номенклатурасын біркелкі түсіндіруді қамтамасыз ету мақсатында Кеден одағының комиссиясы (Еуразиялық экономикалық комиссия) тауарлардың жекелеген түрлерін жіктеу бойынша шешімдер мен түсіндірмелерді қабылдайды және жариялайды (Кеден одағы Кеден кодексінің 7-тармағы).

Тауарларды дербес жіктеу басталар алдында ЕЭК немесе Қазақстан Республикасының кеден органдары тарапынан ұқсас тауарларды жіктеу бойынша жарияланған шешімнің болуын тексеру қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. pro1c.kz
2. Қасымова А.Ғ., Темірбекова Л.А. Экономикалық талдау. – Қарағанды, 2015. – 252-318б.
3. Федотова Г.Ю. - Товарная номенклатура внешнеэкономической деятельности –Троицкий мост. - Оқулық – 408б.

Құрылыс ұйымдарында аудит жүргізу әдістемесін жетілдіру

Ж.Т. Хишаева¹, А.Н. Кабдуллина²

¹Э.ғ.к., бухгалтерлік есеп және аудит кафедрасының доценті

²«Мемлекеттік аудит» мамандығының 1 курс магистранты
zhanat-t2007@mail.ru, kabdullinaaika@mail.ru

^{1,2} Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме. Бұл мақалада құрылыс саласындағы аудитті дамыту мәселелері қарастырылады. Құрылыс аудитінің құрамдас түрлері ұсынылған. Тексеру блоктарын және өзара байланысты рәсімдер тізбесін бөле отырып, құрылыстағы аудиторлық тексерудің тереңдетілген және кеңейтілген бағдарламасы ұсынылды. Құрылыстағы қаржылық есептілікті алдын ала зерттеу әдістері берілді.

Кілт сөздер: құрылыс аудиті, аудит, әдістеме, бағдарлама, әдіс.

Бүгінгі таңда отандық аудит мүдделі пайдаланушыларды сенімді ақпаратпен қамтамасыз етуде маңызды рөл атқаратын қазіргі заманғы экономика институты болып табылады. Сондай-ақ, аудитті жүргізудің, оның ішінде құрылыс жүргізудің салалық әдістемелерінің болмауы да жедел шешуді талап ететін маңызды проблема болып табылады. Аудиттің салалық бағыты жүргізілетін аудиторлық рәсімдердің сапасы мен тиімділігін арттыру кепілі болып табылады. Күрделі құрылыс өндірістің барлық салаларында негізгі қорларды дамытудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады [1, 5 б.].

Құрылыс өндірісінің технологиясы шаруашылық жүргізуші субъектілердің аналитикалық және синтетикалық есебін ұйымдастыруға әсер ететін бірқатар ерекше ерекшеліктерге ие [2, 6 б.].

Объектінің құрылыс аудиті жүргізілетін немесе жүргізілген құрылыс жұмыстарының сапасы мен көлемін тексеру, сондай-ақ жүргізілген жұмыстардың және пайдаланылған құрылыс материалдарының нақты құнын және мердігер беретін атқарушы құжаттаманың деректерін салыстыру үшін жүргізіледі. Сондай-ақ сапалы тексеру қаржы-техникалық аудит пен қаржы-техникалық мониторингті қамтуы мүмкін.

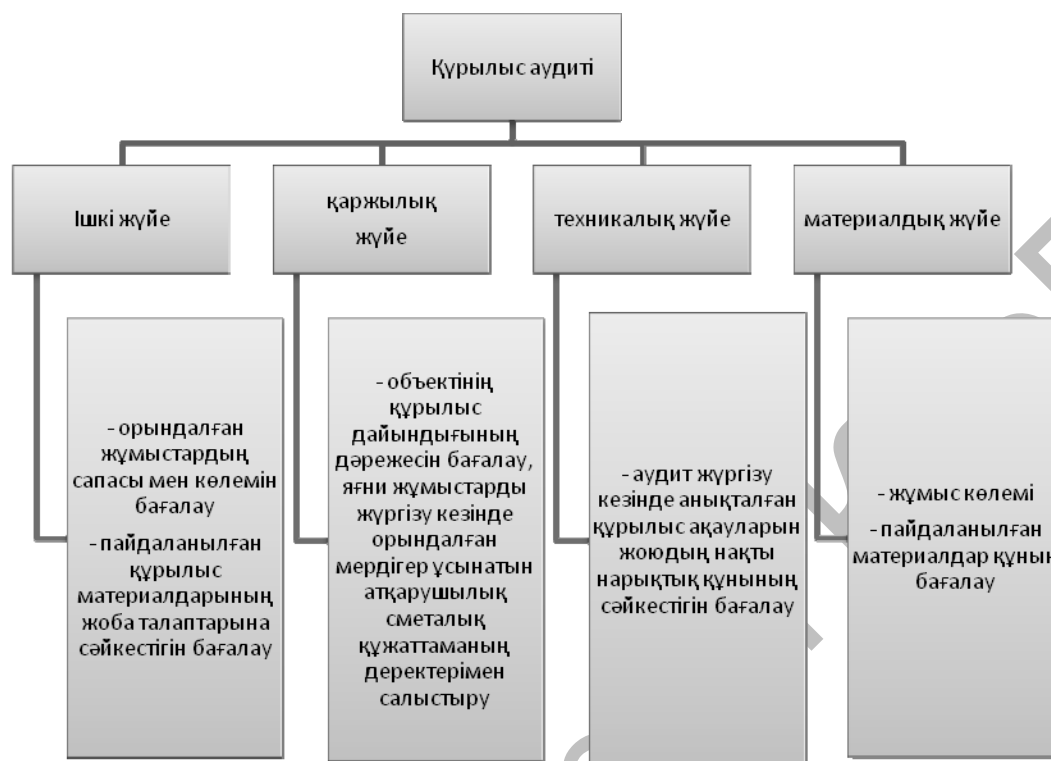
Құрылыс аудитінің түрлері. Тапсырыс берушінің мақсаттарына байланысты құрылыс аудитінің мынадай түрлері жүзеге асырылады:

- Аудит жүргізу кезінде объектіде жүзеге асырылған жұмыстардың сапасына, көлеміне және құнына құрылыс аудиті.
- Объектіні салу, жөндеу немесе қайта жаңарту жобасын іске асыру барысында оңтайлы кезеңділікпен жүзеге асырылатын және мыналарды қамтитын объектінің тұрақты құрылыс аудиті:
 - жүргізілетін жұмыстардың сапасын тексеру;
 - мердігерлер төлеуге ұсынатын атқарушылық сметалық құжаттаманы тексеру;
 - мердігердің деректерін нақты көлемдермен және жүргізіліп жатқан жұмыстар мен пайдаланылатын құрылыс материалдарының құнымен салыстыру.

Аудиторлық тексеру-бұл өте күрделі процесс. Аудитор өз жұмысының жоғары сапасына қол жеткізуге ұмтылуы тиіс (яғни аудиторлық тәуекелді барынша азайту). Коммерциялық ұйым болып

табылатын аудиторлық фирма шығындарды барынша азайтуға ұмтылады. Бір мезгілде шығындардың минимумына және аудиторлық тәуекелдің минимумына қол жеткізу мүмкін емес екені анық. Өйткені аудиторлық тәуекелдің төмендеуі таңдау көлемінің ұлғаюымен (еңбек шығындарының өсуімен) не анағұрлым тәжірибелі мамандарды тартумен (құнның өсуімен) сөзсіз байланысты.

Құрылыс аудиті бірнеше компоненттерді қамтиды (1-сурет):

1-сурет. Құрылыс аудитін құраушылар

Осылайша, аудитор алдында оңтайландыру міндеті түр: қолайлы тәуекел деңгейінде аудит жүргізуге арналған шығындарды азайту немесе қолайлы еңбек шығындары кезінде аудиторлық тәуекелді азайту. Аудиторлық тексеру жүргізудің оңтайлы нұсқасына жақындау үшін оны тиісті түрде жоспарлау қажет. Сондықтан, жоспарлау мақсаты – аудиторлық тексеру жүргізуді мүмкін болатын аудиторлық тәуекел мен аудит жүргізуге жұмсалған шығындардың арақатынасы тұрғысынан ең жақсы (оңтайлы) түрде қамтамасыз ету деп айтуға болады. Жоспарлау мәні аудиторға мүмкіндік береді:

- 1) аудиторға бухгалтерлік есеп беру туралы дұрыс және объективті пікір қалыптастыруға мүмкіндік беретін жеткілікті дәлелдемелер санын алуға;
- 2) аудиторлық қызмет көрсету нарығында бәсекеге қабілеттілікті сақтауға мүмкіндік беретін, жүргізілген тексерулерге арналған шығындарды ақылға қонымды шектерде ұстауға;
- 3) клиентпен жақсы өзара қарым-қатынасты қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін және ақылға қонымды құн бойынша жұмыстарды сапалы орындауға мүмкіндік беретін, клиентпен түсініспеушіліктен құтылуға тиіс [3, 230 б.].

Аудиторлық ұйым және жеке аудитор өз жұмысын тексеру тиімді жүргізілетіндей етіп жоспарлауға міндетті. Кешенді әдістеменің құрамдас элементтері: құрылыс операцияларын жүзеге асыру кезінде қолданылатын шарттар аудитінің әдістемесі; операцияларды жүзеге асыру кезінде нормативтік құқықтық актілердің сақталуын тексеру әдістемесі; бухгалтерлік есеп аудитінің әдістемесі болып табылады. Аудитор аудиттің қолданылатын әдістемесі мен технологиясына негізделі отырып, аудит бағдарламасын құрастыруы және құжатпен ресімдеуі қажет. 230 хас-да "құжаттама" аудитор аудиторлық есепті растайтын дәлелдемелерді, сондай-ақ аудит хас-қа сәйкес жүргізілгендігіне дәлелдемелерді ұсыну кезінде маңызды мәні бар мәліметтерді Құжаттамалық ресімдеуі тиіс екендігі көрсетіледі [3, 230 б.].

Аудитор қолданылатын аудит әдістемесі мен технологиясын негізге ала отырып, аудиттің жалпы жоспарын жүзеге асыру үшін қажетті жоспарланған аудиторлық рәсімдердің сипатын, уақыт шеңберін және көлемін анықтайтын аудит бағдарламасын жасауы және құжаттамалық ресімдеуі

қажет (1 кесте). Зерттеушілердің айтуынша, ұйымда аудит объектісінің болуы және ұйымның аудит жүргізу ниеті аудитор аудиторлық тексеруді жүзеге асыруға кірісетінін білдірмейді [4-9].

Алдын ала кезең жалпы ұйымдастырушылық сипатқа ие. Осы кезеңде аудиторлық ұйымның басшысы аудиторлық ұйымның бұйрығымен құрылыс ұйымындағы аудит үшін жауапты орындаушыны тағайындайды. Сондай-ақ осы кезеңде аудитті жүргізу уақыты мен орны мәселелері шешіледі. Осы кезеңде операциялардың заңдылығы жүйесіне тестілеу жүргізілуде.

1 кесте

Құрылыстағы аудиторлық тексеру бағдарламасы

№	Процедуралар тізбесі	Ақпарат көзі (немесе аудиторлық дәлелдер)	Қолданылатын тәсілдер
1	Келісім-шарттардың болуы және дұрыс ресімделуі	Келісім-шарттар	Құжаттаманы тексеру
2	Операциялардың заңдылығын тексеру	Нұсқаулар, заңдар, каулылар, салық декларациялары, лицензиялар	Құжаттарды растау, тексеру
3	Ішкі бақылауды жүргізудің дұрыстығын тексеру	Келісім-шарттар, нұсқаулықтар, бас кітап	Құжаттаманы тексеру
4	Қорытынды айналымдарды және кредиттік жабылмаған позицияларды салыстыру	Келісім-шарттар	Құжаттаманы тексеру
5	Қорытынды айналымдарды және кредиттік жабылмаған позицияларды салыстыру	Басты кітап	Аналитикалық рәсімдер, арифметикалық есептеулерді тексеру
6	Жыл соңына кредиторлар тізіміне шолу, негізгі жеткізушілер бойынша сальдоны салыстыру және растау	Жылдық бухгалтерлік есеп	Құжаттарды растау, тексеру
7	Толық объектінің дұрыс қалыптасуын тексеру	Есептер, келісім-шарттар	Арифметикалық есептеулерді қайта есептеу, тексеру
8	Шығындарды толық құнға енгізудің құрамы мен негізділігін тексеру	Бастапқы бухгалтерлік құжаттар, тауарлар	Құжаттарды растау, тексеру
9	Курстық айырмашылықтарды есептеудің дұрыстығын және олардың бухгалтерлік есепте көрсетілуін тексеру	Шетелдік өнім берушілермен есеп айырысудың талдамалы есебінің деректері, шетел валютасына теңге бағамы туралы мәліметтер, банк үзінділері	Арифметикалық есептеулерді тексеру, жекелеген операцияларды тексеру
10	Фактураланбаған тауарлар, жұмыстар мен қызметтер бойынша пайдаланылатын бағалау мәндерінің дұрыстығын тексеру	Растайтын құжаттарды растайтын ұйымның есеп айырысуы	Құжаттаманы тексеру

Ішкі бақылау құралдарын тестілеу кезеңі бухгалтерлік есеп және операцияларды ішкі бақылау жүйелерінің жұмыс істеу тиімділігін ұйымдастыруды және бағалауды қамтиды. Бұл кезең аудиттелетін тұлғаның қаржылық есептілігін алдын ала зерттеуден басталуы тиіс. Есептілікті алдын ала зерттеу қаржылық есептілікті жалпы шолу, есептілікті және бас кітапты кешенді шолу, есептілік көрсеткіштерін дезагрегирлеу және операциялар түрлерін анықтау жолымен жүзеге асырылады (2-кесте). Бухгалтерлік есеп жүйесін зерделеумен қатар, аудитор да тауарларды ішкі бақылау жүйесін зерттеуі керек.

Тексерудің осы кезеңіне құрылыс компаниясын жүзеге асыру кезінде қолданылатын шарттар аудитінің үшінші кезеңі аяқталғаннан кейін ғана кіріскен жөн. Мұндай үйлесімнің нәтижесінде тұтастай алғанда аудиторлық тексерудің тиімділігі артады және импорттық операциялар аудитінің ұсынылған әдістемесінің кешенді сипаты расталады. Осы кезеңде аудиторлық дәлелдемелерді жинау, әдетте, инспекциялау, қайта есептеу, сұрау салу және талдау рәсімдерін растау жолымен жүзеге асырылады.

Әдіс	Мазмұны	Қолдану мақсаты
Жалпы есеп шолу	Жылдық және аралық есептілік пен аралық есептіліктің барлық нысандарын аналитикалық зерттеу	Негізгі көрсеткіштердің бар болуын және өзгеру серпінін, сондай-ақ көрсеткіштер арасындағы сәйкессіздіктер мен қайшылықтарды анықтау
Есеп пен басты кітапты кешенді шолу	Есептілік деректерін салыстыру (айналым-сальдолық ведомость)	Есептілік деректерінің бас кітаптың (айналым-сальдолық ведомость) деректеріне сәйкестік дәрежесін белгілеу, сәйкессіздіктерді және арасындағы қайшылықтар.
Есептілік көрсеткіштерін дезагрегациялау	Есеп берудің кешенді (қорытынды) көрсеткіштерін құрамдық айналымдарға және шоттар бойынша сальдоға бөлу	Элементтік көрсеткіштер бойынша есептіліктің кешенді (қорытынды) көрсеткіштерін ашу және олардың дұрыс қалыптасуын растау
Операциялар түрлерін анықтау	Операцияларды есепке алу шоттары бойынша айналымдарды және сальдоны анықтау	Валюталық операцияларды есепке алу шоттары бойынша көрсеткіштердің болуы мен көлемін белгілеу.

Аудитор бастапқы құжаттарды тексеру үшін құжаттық тексеру әдістерін: ресми, нормативтік, арифметикалық тексеру, қарсы тексеру және өзара бақылау пайдалана алады. Ең алдымен, аудитор бастапқы есепке алу құжаттары мен бухгалтерлік есеп тіркелімдерін салыстыру арқылы бухгалтерлік есепте тауарлардың сыртқы саудасы операцияларының толық көрсетілуін тексерген жөн.

Әдебиеттер тізімі

1. Бейсенбаева А. К. Құрылыстағы бухгалтерлік есеп: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2009. – 164 с.
2. Кеулимжаев К. К., Кудабергенов Н. А. Құрылыстағы бухгалтерлік есеп: Оқу құралы. – Алматы: Экономика, 2007. – 310 с.
3. Аудиттің халықаралық стандарттары. Т. 1. Раритет. - М.: Қаржы және статистика, 2001. – 402 с.
4. Бычкова С. М. Аудит: оқу құралы / С. М. Бычкова, Е. Ю. Итыгилова. – М.: Магистр, 2009. – 463 б.
5. Виноградов Е. В. Аудит: оқу құралы / Е. В. Виноградов, И. А. Матвейчук. – М.: академиялық жоба, 2006. – 320 б.
6. Ерофеева, В. А. Аудит: оқу құралы / В. А. Ерофеева, В. А. Горняцк, Т. А. Битюкова. – М.: Юрайт Баспасы, 2010. – 638 Б.
7. Сақтандыру ұйымдарының аудиті: Жоспарлау кезеңі / А. Д. Жильцова / аудиторлық ведомостар. – 2009. – № 9. - С. 41-50
8. Забродин И. П. күрделі салымдар аудитін жоспарлауды ұйымдастыру / И. П. Забродин / / Аудитор. – 2001. – № 10. – С. 13-18
9. Калистратов Л. М. Аудит: оқу құралы / Л. М. Калистратов. – М.: Дашков и Ко, 2007. Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2014. Гаар.ru басқару есебінің теориясы мен практикасы. 2007. - Кіру режимі: <http://gaar.ru/articles/52399/>. 01.04.2011.